

فصلنامه جامع دفاع مقدس

سال دوم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، پیاپی ۳؛ ص ۱۸۳-۱۴۹

بررسی و تحلیل دلایل تهاجم و شکست منافقین در عملیات فروغ جاویدان و

دستاوردهای عملیات مرصاد

قاسم حسینی^۱، فرامرز صفری^۲

۱- دانشیار، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، ۲- کارشناس ارشد، مطالعات دفاعی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

(دریافت: ۹۵/۱۱/۰۵، پذیرش: ۹۶/۰۲/۱۱)

چکیده

پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران، همان گونه که عراق را در بن بست سیاسی و نظامی شدیدی قرار داد و توطئه های وسیعی را که از جانب استکبار جهانی علیه انقلاب اسلامی تدارک دیده شده بود، نقش بر آب کرد، بر گروه ها و عناصر به اصطلاح اپوزیسیون نیز شوک شدیدی وارد کرد. در این میان، منافقین به عنوان تنها گروهی که همه حیثیت (!) و هستی سازمان خود را در گرو جنگ نهاده بودند، بیشترین صدمه و لطمه را از پذیرش قطعنامه توسط ایران متحمل شدند. بنابراین، برای خارج شدن از این بن بست، توطئه عملیات سرنوشت ساز (فروغ جاویدان) که توسط سازمان منافقین طراحی شده بود، توسط این گروه با همکاری عراق به مرحله اجرا درآمد. هدف عملیاتی منافقین از حرکت سریعی که در عمق خاک ایران و با تانک های برزلی دجله (دارای چرخ های لاستیکی و سرعتی معادل ۱۲۰ کیلومتر در ساعت) انجام می شد، تسخیر چندین شهر (کرمانشاه، همدان، قزوین و تهران) و در نهایت، رسیدن به تهران بود. آنان در نظر داشتند با وارد کردن ۱۳ تیپ نیروی رزمی به تهران، ضمن تسخیر و اشغال مراکز مهم، به خیال خود قدرت را به دست گیرند. طبق زمان بندی این طرح، نیروهای منافقین باید ساعت ۱۸ روز دوشنبه ۳ مرداد ماه به کرد، ساعت ۲۰ به اسلام آباد و ۲۲ شب به کرمانشاه رسیده و در این شهر، دولت خویش را اعلام می کردند و اگر چه در ساعت های مقرر به کرد و اسلام آباد رسیدند، اما در مسیر اسلام آباد- کرمانشاه در گردنه حسن آباد و چهارزبر، از پیشروی آن ها جلوگیری شد. در این عملیات که نام آن «فروغ جاویدان» بود، به اصطلاح ۲۵ تیپ از منافقین که هر تیپ به طور متوسط شامل ۲۰۰ نفر بود، شرکت داشتند و به این ترتیب، در مجموع حدود ۵۰۰۰ نفر نیروی عملیاتی وارد خاک ایران شدند (سایت هدی بلاگ <http://hodablog.net>). در این تحقیق بر آن هستیم که با جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای و تجزیه و تحلیل آن به روش توصیفی تحلیلی، دلایل تصمیم سازمان منافقین برای حمله به جمهوری اسلامی و عوامل مؤثر بر شکست و ناکامی آن ها در عملیات فروغ جاویدان و همچنین دستاوردهای عملیات مرصاد را احصاء نماییم با این امید که مورد بهره برداری مراکز دانشگاهی و آموزشی نیروهای مسلح در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران قرار بگیرد.

کلید واژه ها: سازمان مجاهدین خلق، سازمان منافقین، عملیات فروغ جاویدان، عملیات

مرصاد.

مقدمه

سال‌های پایانی دوران دفاع مقدس شرایط و ویژگی‌های خاصی داشت، در حالی که عراق با بازپس‌گیری اغلب مناطقی که طی سال‌های گذشته از دست داده بود، می‌رفت تا با اقدامات بعدی صحنه نبرد را بیش از پیش به نفع خود تغییر دهد. پذیرش قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل از سوی ایران در تاریخ ۱۳۶۷/۴/۲۷ موجب شد ارتش عراق در اقدامی شتاب زده، در تاریخ ۱۳۶۷/۰۴/۳۱ منطقه خوزستان را بار دیگر مورد هجوم گسترده قرار داده و تا جاده اهواز - خرمشهر پیشروی کند و خرمشهر را نیز در معرض تهدید قرار دهد. این تهاجم عراق با مقاومت شدید رزمندگان اسلام خنثی و ارتش عراق تا مرز به عقب رانده شد. به این ترتیب، دشمن در حالی که از تصرف خوزستان نا امید شده بود، با همکاری و حمایت از سازمان مجاهدین خلق (منافقین) تهاجم دیگری با نام (فروغ جاویدان) را در تاریخ ۱۳۶۷/۵/۳ از طریق مرز کرمانشاه آغاز نموده و در حالی که اغلب یگان‌های ایران در جبهه جنوب مستقر بودند، تا تنگه چهار زبر (بین اسلام‌آباد و کرمانشاه) پیشروی کردند. این بار عراق از ورود مستقیم نیروهایش در نبرد و حرکت نیروی زمینی خودش به عمق خاک ایران خودداری نمود و تنها در همان ابتدای شروع عملیات و عبور نیروهای منافقین از مرز تا سرپل ذهاب آن‌ها را همراهی نموده و سپس با آتش پشتیبانی از طریق نیروی هوایی منافقین را حمایت کرد. در پی این حرکت دشمن، قوای خودی به سرعت وارد عمل شده و با انجام عملیات موسوم به «مرصاد» به مقابله با منافقین برخاستند. این تحرکات و اقدامات کشور عراق در مقطع پایانی جنگ و دلایل تصمیم برای انجام تهاجم به ج.ا.ا توسط سازمان منافقین با همکاری عراق و عوامل مؤثر بر شکست و ناکامی آنان و دستاوردهای عملیات مرصاد، از سلسله درس‌های گرانبهای هشت سال مجاهدت رزمندگان و ملت غیرتمند و رهبر بزرگ ایران است، که می‌بایست مورد کنکاش قرار گرفته و برای آینده بهره‌برداری شود. بنابراین محقق در این تحقیق با پرداختن به شرایط مقطع پایانی دفاع مقدس و اتفاقاتی که در سازمان منافقین افتاده و چگونگی عملیات فروغ جاویدان و مرصاد به دنبال پی بردن به دلایل تصمیم منافقین برای تهاجم به خاک ایران و عوامل مؤثر در شکست و ناکامی آن‌ها و دستاوردهای عملیات مرصاد می‌باشد. امید است با مطالعه تاریخ رشادت‌ها و جانفشانی‌های رزمندگان انقلاب اسلامی مورد شفاعت این عزیزان قرار بگیریم انشاء...

بیان مسئله

با وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی در ایران، سیاست‌ها و ایدئولوژی حاکم بر این کشور تغییر اساسی کرده و حکومت جمهوری اسلامی بر مبنای آموزه‌ها و آیین دین مبین اسلام ناب محمدی (صلوات الله علیه) و مکتب ناب شیعه برقرار شد و ایران از

یک کشور متحد و دوست آمریکا و اسرائیل به دشمن شماره یک آن‌ها تبدیل شد و به جرگه بلوک شرق نیز نپیوست. این واقعه باعث تقابل ابرقدرت‌های شرق و غرب و جهان استکبار با نظام جمهوری اسلامی ایران گردید و با شیوه‌ها و اقدامات مختلف برای براندازی حکومت انقلاب اسلامی تلاش نمودند که برآیند تمام اقدامات استکبار بر علیه جمهوری اسلامی ایران تحمیل جنگ ۸ ساله از طریق حکومت بعث عراق بود که در ۱۳۵۹/۰۶/۳۱ با تهاجم سراسری از سه جبهه جنوبی، میانی و شمالی انجام گرفت. در طی ۸ سال جنگ تحمیلی تمام جبهه استکبار به صورت مستقیم و غیر مستقیم با نهایت توان خود به مقابله با جمهوری اسلامی ایران پرداختند. در مقابل ملت با عزت و غیرتمند ایران به رهبری حضرت امام (ره) با مقاومت همه جانبه به دفاع از سرزمین، نظام و حاکمیت و ایدئولوژی اسلامی - شیعی خود برخاست و در مدت ۸ سال جنگ با پذیرا شدن هزینه‌های مالی، جانی و... تمام اقدامات جبهه استکبار را خنثی نمود. در اواخر جنگ ۸ ساله که شرایط خاصی بر جامعه بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی دو کشور ایران و عراق به وجود آمده بود، حضرت امام خمینی (ره) قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل را پذیرفتند و با این اقدام استراتژیک خود شرایط نامناسبی که بر علیه ایران به وجود آمده بود بار دیگر خنثی و دشمنان را (آمریکا، عراق و منافقین) در موضع انفعال قرارداد، دشمنان از این تصمیم امام (ره) غافلگیر شدند و عراق تهاجم جدیدی را در دو جبهه جنوبی و میانی به طور هم‌زمان به عمل آورد، هدف عراق در جبهه جنوب تصرف اهواز و حداقل تصرف خرمشهر بود، که با پاسخ مناسب رزمندگان اسلام مواجه شد و تلاش او عقیم ماند، اما در جبهه میانی هدف عراق زمینه‌سازی برای هجوم سازمان منافقین بود. از طرفی دیگر سازمان منافقین که تمام حیات خود را در گرو جنگ می‌دید به تلاطم افتاد و دست به دامان اربابان خود، آمریکا و صدام شد و تصمیم به انجام یک عملیات سرنوشت ساز بر علیه جمهوری اسلامی ایران موسوم به «فروغ جاویدان» با امید براندازی انقلاب اسلامی و به دست گرفتن قدرت در ایران گرفتند. بدین ترتیب با یک تهاجم هماهنگ با عراق، پس از شکسته شدن خط خودی در منطقه سرپل ذهاب در حمله ارتش عراق، نیروهای منافقین بدون آنکه با مانعی جدی روبه‌رو باشند، سوار بر خودروها به سوی کرمانشاه حرکت کردند و تا تنگه چهارزبر پیش رفتند، چنانچه پذیرش قطعنامه، سقوط اعتبار و اقتدار امام و نظام را در پی داشت و نیروهای منافقین با استقبال مردم مواجه می‌شدند، عراق می‌توانست از موضع طرف پیروز شرایط خود را بر ایران دیکته کند و جنگ را به پایان ببرد. در پی این اقدام دشمن، رزمندگان و فرماندهان و مسئولین و مردم ایران اسلامی با سرعت و در کمترین زمان و با قدرت تمام به مقابله با دشمن پرداختند و با انهدام حداکثری دشمن عملیات فروغ جاویدان را به غروب جاویدان برای او تبدیل نمودند.

حال سئوالاتی که در رابطه با این واقعه یعنی عملیات منافقین در روزهای آخر جنگ

تحمیلی و بعد از پذیرش قطعنامه توسط ایران، پیش می‌آید عبارت است از:

- برآورد اطلاعات استراتژیک سازمان منافقین برای حمله به ایران از کجا تغذیه می‌شد؟
- دلایل تصمیم سازمان منافقین برای انجام حمله سرنوشت ساز «فروغ جاویدان» چه بود؟
- عوامل مؤثر بر شکست و ناکامی سازمان منافقین در این عملیات چه بود؟
- عملیات مقابله‌ای رزمندگان اسلام موسوم به «مرصاد» چه دستاوردهایی برای جمهوری اسلامی ایران داشت؟

در این پژوهش محقق به دنبال پاسخ به سؤالات فوق می‌باشد و با گردآوری مطالب و اطلاعات از منابع مختلف به روش کتابخانه‌ای و با تجزیه و تحلیل آن به صورت توصیفی - تحلیلی سعی بر آن دارد تا به پاسخ مناسبی در این زمینه‌ها برسد و ضمن استفاده از منابع مختلف، نظرات و ایده‌های خود را آورده تا بتوان مورد استفاده و بهره‌برداری قرار بگیرد.

نوع و روش تحقیق

با توجه به اینکه محقق در پی بررسی و توصیف یکی از وقایع دوران دفاع مقدس در سال ۱۳۶۷ می‌باشد، و همچنین دلایل انجام عملیات فروغ جاویدان توسط منافقین و نحوه طراحی، تدبیر، اجرا و شکست آن‌ها در این عملیات و نحوه مقابله نیروهای دفاعی ج.ا.ا. مورد بررسی قرار می‌گیرد، از این رو نوع تحقیق از نظر هدف، علی و موردی و بر اساس ماهیت، کیفی و بر اساس روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است. روش جمع‌آوری اطلاعات برای ادبیات تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و از کتاب‌ها، مقالات، اسناد، تصاویر، اینترنت، اساتید فن و... بهره‌برداری شده است.

متغیرهای تحقیق

- عملیات فروغ جاویدان متغیر وابسته و دلایل اقدام و شکست این عملیات متغیر مستقل را شکل می‌دهند.

اهمیت و ضرورت موضوع

مقام معظم رهبری و فرماندهی کل نیروهای مسلح می‌فرمایند:

«هشت سال جنگ تحمیلی عرصه بسیار مهمی برای بروز روحیه اسلامی، انقلابی و خصلت‌های صحیح در یک انسان مسلمان محسوب می‌شود. لذا جستجو و بیان مواردی که تفکر، روحیه و منش اسلامی آن نمود می‌یابد یک کار برجسته مهم و ارزشمند است. هشت سال جنگ، تاریخ ما را تغذیه می‌کند و آنچه که در این مدت اتفاق افتاد بیان‌کننده روحیه مقاومت و فداکاری همراه با اخلاص ملت پر افتخار ایران در عرصه‌های مقاومت بوده است و باید از حماسه‌های به جای مانده از

جنگ برای جاری کردن این روحیه در طول و امتداد تاریخ استفاده شود.» (سخنرانی در جمع نیروهای مسلح ۱۳۷۰/۰۵/۲۳)

تبیین این واقعه (حوادث سال‌های ۶۷ مقطع پایان جنگ) به دلیل منحصر به فرد بودنش امری ضروری است؛ زیرا با بررسی این اقدام می‌توانیم علاوه بر به جا گذاشتن یک اثر تاریخی، نقاط ضعف و قوت سازمان مجاهدین خلق و نیروهای خودی را شناخته، و نحوه مقابله با اینگونه اقدامات را طرح‌ریزی نماییم. با توجه به اینکه شیوه عمل منافقین در انتخاب نوع مانور شبیه به مانورهای امروزی آمریکا متکی به محورهای وصولی اصلی (جاده آسفالت) با عمق زیاد و عرض کم بوده که توانستند با سرعت عمل و استفاده از اصل غافلگیری تا عمق حدود ۱۵۰ کیلومتری به خاک ج.ا.ا نفوذ کنند. بنابراین طرح‌ریزی، آمادگی و اجرای تاکتیک‌های منافقین و شیوه مقابله خودی در سد و ممانعت و انهدام نیروهای منافقین (عملیات مرصاد) که رزمندگان اسلام توانستند زمان غافلگیری را به حداقل رسانده و با طرح‌ریزی و اجرای عملیات مرصاد پیروزی تاریخی و غرورآفرین را خلق نمودند، می‌تواند تجربه گرانبهایی را در اختیار ما قرار دهد.

اهداف تحقیق

هدف اصلی:

پی بردن به دلایل تهاجم و چگونگی انجام عملیات فروغ جاویدان و شکست و ناکامی سازمان منافقین، همچنین چگونگی مقابله نیروهای ج.ا.ا (عملیات مرصاد) در سال ۱۳۶۷ و دستاوردهای آن.

اهداف فرعی:

برای نوشتار حاضر اهداف گوناگون را می‌توان متصور بود که اهم این اهداف عبارتند از:

- ۱- کمک به فرماندهان و پرسنل نیروهای مسلح برای کسب تجربه در تاکتیک‌ها و شیوه‌های دفاعی دوران هشت سال دفاع مقدس و استفاده از تجربیات ۸ سال جنگ با قدرت‌های استکباری.
- ۲- پی بردن به نقاط ضعف و قوت منافقین در عملیات فروغ جاویدان.
- ۳- پی بردن به نقاط ضعف و قوت نیروهای خودی در این عملیات.
- ۴- کمک به زمینه‌سازی برای توسعه فعالیت‌های پژوهشی در حوزه کشف تاکتیک‌ها و شیوه‌های هدایت، فرماندهی و سازماندهی، طرح‌ریزی و اجرای عملیات‌های دوران دفاع مقدس به منظور کاربرد آن در جنگ آینده.
- ۵- تکمیل نظرات ارائه شده در گذشته پیرامون چگونگی عملیات منافقین، عملیات مرصاد، دلایل

شکست منافقین و پیروزی رزمندگان اسلام .

سئوالات تحقیق

- ۱- برآورد اطلاعات استراتژیک سازمان منافقین برای حمله به ایران از کجا تغذیه می‌شد؟
- ۲- عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری سازمان منافقین برای حمله به ایران چه بود؟
- ۳- موارد مؤثر در ناکامی عملیات فروغ جاویدان (منافقین) چه بود؟
- ۴- علل شکست عملیات فروغ جاویدان (منافقین) چه بود؟
- ۵- پیامدها و دستاوردهای عملیات مرصاد چه بود؟

ادبیات تحقیق

تعریف جنگ:

جنگ در معنی تحت اللفظی‌اش یعنی «جنگیدن» و مترادف با واژه‌های نبرد، حرب، پیکار، زدو خورد، جدال، نزاع، مبارزه، رزم، قتال، کارزار (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۲۸).

«به برخورد مسلحانه و خشونت‌آمیز بین گروه‌های متخاصم که در زمان و مکان معینی انجام می‌گیرد و یا به ادامه یک سیاست قهرآمیز و مرگبار، جنگ گفته می‌شود (معاونت آموزش نرسا، ۱۳۸۵: ۴).

کلازویتس می‌گوید: «جنگ ادامه سیاست است لیکن باوسایلی دیگر.» (گرزین، ۱۳۸۷: ۱۶)

«برخورد خشونت‌آمیز بین قدرت‌های ملی دو یا چند کشور که معمولاً بعد از به بن‌بست رسیدن راه حل‌های سیاسی به منظور تحمیل اراده به دشمن و یا، جلوگیری از اراده دشمن، برخوردی قهرآمیز بین آن‌ها صورت می‌گیرد را جنگ می‌گویند.»

کلازویتس: «هر جا که دیپلماسی بین دو کشور (تعامل سیاسی) به بن‌بست رسیده باشد جنگ آغاز می‌شود و زمانی جنگ به پایان می‌رسد که دیپلماسی شروع گردد (دانشگاه امام حسین (ع) معاونت آموزش، ۱۳۸۲: ۲).

اپنهایم جنگ را: «جدل بین دو دولت از طریق قوای نظامی، با هدف تفوق و غلبه بر دیگری و اعمال شرایط دلخواه طرف پیروز» تعریف می‌کند (همان، ۲).

مقاطع مختلف دفاع مقدس (نیلفروشان، جزوه درسی دافوس، ۱۳۹۱):

مقطع اول: دوره تهاجم و اشغال بخشی از سرزمین ج.ا.ا که از تاریخ ۱۳۵۹/۰۶/۳۱ تا تاریخ ۱۳۵۹/۰۸/۰۵ می‌باشد.

مقطع دوم: دوره سد، ممانعت و تثبیت دشمن و کسب اعتماد برای رزمندگان اسلام که از تاریخ ۱۳۵۹/۰۸/۰۶ تا تاریخ ۱۳۶۰/۰۷/۰۵ می‌باشد. در این دوره چهار عملیات کلاسیک ناموفق توسط نیروهای ارتش با فرماندهی بنی‌صدر انجام شد و عملیات‌های غیر کلاسیک محدود توسط سپاه پاسداران انجام شد و به دلیل موفقیت و کسب نتایج مناسب این عملیات‌های غیر کلاسیک محدود منجر به اتخاذ استراتژی دفاع غیر کلاسیک گسترده توسط جمهوری اسلامی ایران در مقطع بعدی گردید.

مقطع سوم: دوره دفاع، هجوم و آزادسازی سرزمین‌های اشغالی از تاریخ ۱۳۶۰/۰۷/۰۵ تا تاریخ ۱۳۶۱/۰۳/۰۳ ادامه دارد که عملیات‌های مهم ثامن الائمه، طرق القدس، فتح المبین و بیت المقدس در این دوره انجام شد.

مقطع چهارم: دوره تعقیب و تنبیه متجاوز و در واقع پایان جنگ که از تاریخ ۱۳۶۱/۰۳/۰۳ تا تاریخ ۱۳۶۷/۰۵/۰۹ ادامه می‌یابد. در این دوره بخش‌های مختلفی وجود دارد که عبارتند از:

(الف) دوره برتری‌های نسبی که در این دوره ج.ا.ا ابتکار عمل را به‌دست گرفته و منطقه نبرد را خود تعیین می‌کرد و عملیات‌هایی مثل خیبر، بدر، والفجرهای مقدماتی و والفجر ۱ ... در این دوره انجام شد.

(ب) دوره پیروزی‌های بزرگ که در این دوره عملیات‌های پیروزمندانه مثل والفجر ۸ کربلای ۵ انجام شد.

(ج) دوره پایان جنگ و حضور ابرقدرت‌ها در منطقه که در این بخش رویدادهای ذیل اتفاق افتاد:

- تصویب قطعنامه به تاریخ ۱۳۶۶/۰۴/۲۹

- حضور آشکار آمریکا در منطقه و خلیج فارس و درگیری مستقیم با ج.ا.ا

- تغییر استراتژی عملیاتی جمهوری اسلامی ایران و انتقال عملیات‌ها از جبهه جنوبی به جبهه شمالی و انجام عملیات والفجر ۱۰ در حلبچه

- باز پس‌گیری مناطق تصرف شده توسط عراق

- پذیرش قطعنامه به تاریخ ۱۳۶۷/۰۴/۲۷

- حمله مجدد عراق و منافقین به خاک ج.ا.ا در تاریخ ۱۳۶۷/۰۴/۳۱ و ۱۳۶۷/۰۵/۰۳

- تجدید قوای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و هجوم مجدد مردم برای اعزام به جبهه‌ها

پایان جنگ در تاریخ ۱۳۶۷/۵/۹

اعزام کارشناسان سازمان ملل (UN) ۱۳۶۷/۵/۱۵

راهبرد نظامی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در دوران دفاع مقدس:

با استناد به آیه شریفه «و قاتلوهم حتی لا تکنون فتنه» (انفال، آیه ۳۹) مشتمل بر چهار راهبرد بود:

- راهبرد مقاومت و مردمی نمودن دفاع در مقابل تهاجم (جنگ جنگ تا پیروزی - ما تا آخر ایستاده‌ایم).
- راهبرد تثبیت و آماده‌سازی (پدافند و آماده‌سازی و کسب اعتماد به نفس).
- راهبرد آزادسازی مناطق اشغالی (عملیات آفندی با استراتژی عملیات گسترده غیر کلاسیک).
- راهبرد بازدارندگی (تنبیه متجاوز و احقاق حقوق).

راهبردهای یاد شده، سه هدف عمده را دنبال می‌نمودند:

الف) جنگ فرسایشی و کاهش توان نظامی عراق برای جلوگیری از تجاوز مجدد.

ب) تنبیه متجاوز.

ج) کسب موضع نظامی برتر برای پشتیبانی مذاکرات سیاسی و قبولاندن شرایط مورد نظر به دشمن.

تاریخچه تأسیس، مبانی و اصول سازمان مجاهدین خلق (منافقین)

پایه‌گذاران سازمان منافقین:

سازمان مجاهدین خلق در سال ۱۳۴۴ توسط ۳ نفر به اسامی اصغر نیک‌بین (بدیع زادگان)، سعید محسن و محمد حنیف نژاد بنیان گذاشته شد.

اصغر بدیع زادگان

محمد حنیف نژاد

سعید محسن

در اوایل بهمن ۱۳۴۶ که شاه جهت ترتیب دادن یک همه پرسی قلابی، سعی در آماده‌سازی جو جامعه داشت، حنیف نژاد و سعید محسن به علت اعتراض به سیاست شاه، توسط عوامل رژیم دستگیر و روانه زندان شدند. آن‌ها در زندان به تحلیل و بررسی ویژگی‌ها و ریشه‌های شکست مبارزات گذشته در ایران پرداختند و علت اصلی شکست مبارزات گذشته را نه در عدم آمادگی توده‌های مردم، بلکه بر اثر نبودن شرایط ذهنی مناسب و فقدان رهبری ذی‌صلاح می‌دانستند و شیوه‌های جدید مبارزه را بررسی می‌نمودند. به ویژه حادثه ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ نقش مهمی در شکل‌گیری تفکر آنان برای ایجاد سازمان داشت.

آن‌ها در تحلیل خود به بهره‌گیری از انقلاب‌های مارکسیستی و جنبش‌هایی که از آن‌ها به عنوان علم و دانش مبارزه یاد می‌کردند، اشاره کرده و بر تدوین ایدئولوژی و ایجاد تشکیلات تأکید داشتند (شبان، ۱۳۷۹).

مبانی و اصول سازمان منافقین:

الف: مبارزه مسلحانه؛

ب: تأکید بر ضرورت داشتن تشکیلات؛

ج: مکتبی یا ایدئولوژیک بودن مبارزه.

در سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۴ دو ضربه اساسی از سوی ساواک بر سازمان مجاهدین خلق وارد شد:

الف: هم‌زمان با شروع جشن‌های ۲۵۰۰ ساله در پلیس راه، خودروی عناصر سازمان بازرسی شد که منجر به لو رفتن حنیف نژاد و دستگیری وی و سپس اکثر کادر مرکزیت و رده‌های بالای سازمان شد (جعفریان، ۱۳۶۷: ۵۸).

ب: ضربه دوم در سال ۱۳۵۴ بود که یک ضربه داخلی به کادر ایدئولوژیک وارد شد و باعث تغییرات ایدئولوژیک در سازمان شد (تفکر التقاطی) (شبان، ۱۳۷۹).

با نفوذ برادر مسعود رجوی (کاظم رجوی) از عناصر کادر دیپلماتیک در حکومت شاه باعث شد مسعود رجوی اعدام نگردد هر چند عناصر پایین‌تر از وی همه اعدام شدند. با پیروزی انقلاب اسلامی درب زندان‌ها توسط مردم باز شد و عناصر زندانی از جمله مسعود رجوی و ... از زندان آزاد شدند.

آشکار شدن چهره نفاق سازمان مجاهدین خلق:

هم‌زمان با اوجگیری نهضت اسلامی ایران و پیروزی آن در ۱۳۵۷ شمسی، سازمان به اصطلاح مجاهدین خلق با این اعتقاد که نظام مقدس جمهوری اسلامی نظامی مرتجع است و با بزرگ جلوه دادن خطر ارتجاع، مبارزه علیه انقلاب اسلامی و برنامه‌ریزی جهت به‌دست گرفتن حکومت را آغاز کرد. سازمان با جمع‌آوری سلاح از پادگان‌ها و جذب و اغفال نیروهای جوان و سازماندهی آن‌ها در

پی فراهم شدن یک زمینه اجتماعی مناسب بود. در ابتدا اهداف مزورانه خود را همگام و همراه نهضت اسلامی نشان می‌داد و حتی تمثال مبارک امام (ره) را نیز در کنار آرم سازمان قرار داده و از امام (ره) به عنوان رهبری قاطع و سازش ناپذیر یاد می‌کرد.

با پیروزی بنی‌صدر در اولین انتخابات ریاست جمهوری، منافقین وی را عامل مهم در رسیدن به اهداف خود یافتند و حمایت از او را در صدر برنامه‌های خویش قرار دادند. با خیانت آشکار بنی‌صدر و وقایعی که پیرامون این خیانت به وجود آمد. مجلس شورای اسلامی رأی به عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر و برکناری او داد و امام (ره) قاطعانه وی را ابتدا از فرماندهی کل قوا و سپس بر اساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی از ریاست جمهوری عزل فرمودند. با برکناری بنی‌صدر، منافقین زمینه اجتماعی را برای آغاز علنی مبارزه علیه نظام جمهوری اسلامی مناسب دیدند و به خیال خام خود زمان را برای سرنگونی حکومت مناسب یافتند. توطئه‌های ننگین خود را یکی پس از دیگری به کار گرفتند، که سه استراتژی جنگ مسلحانه شهری، جنگ گسترده و بسیج عمومی بر علیه نظام را در دستور کار خود قرار دادند (دانشگاه امام حسین، ۱۳۸۳: ۲۴).

تغییر تاکتیک تشکیل ارتش رهایی بخش از سازماندهی چریکی پارتیزانی به ارتش منظم و عملیات گسترده:

مسعود رجوی در تاریخ ۱۷ خرداد ۶۵ با یک پرواز اختصاصی و مستقیم فرانسه را به مقصد عراق ترک گفت و در فرودگاه بغداد، «طه یاسین رمضان» نایب اول نخست وزیر به نمایندگی از سوی رئیس جمهوری این کشور، در رأس هیئتی از بلند پایه‌ترین مقامات عراقی از مسعود رجوی استقبال کرد.

سازمان معتقد بود باید با استفاده از فرصت جنگ ایران و عراق، با استقرار در عراق و تشکیل ارتش، جنگ جبهه‌ای را با هدف سرنگونی آغاز کند.

فعالیت‌های سازمان تا این مقطع صرفاً جهت انسجام سازماندهی و ارتقای کیفیت آموزش به منظور ایجاد یک حرکت پارتیزانی و سازمان نامنظم بود، اما با انجام عملیات‌های مختلف کوچک و چریکی از جمله عملیات مهران در مورخه ۶۶/۹/۱ که با نفوذ به مواضع دفاعی ایران ادعای گرفتن ۶۲ نفر اسیر نمودند و همچنین در مورخه ۶۶/۹/۵ لشکر ۶۴ ارومیه در عملیات نصر در هنگام گذر از گردنه گردمن با دو واحد سازمان درگیر شدند که سازمان مدعی بود ۳۳ نفر را کشته و ۱۱۰ نفر را مجروح و... نموده است. با نفوذ به مواضع دفاعی ایران در منطقه کوشک در تاریخ ۱۳۶۶/۰۹/۱۲ تعداد ۳۰ نفر اسیر و ۵۴ نفر کشته می‌گیرند، و در تاریخ ۱۳۶۷/۱/۱۸ در منطقه فکه، عملیات آفتاب انجام و سازمان مدعی شد به استعداد ۳۵۰۰ الی ۴۰۰۰ نفر به خطوط دفاعی جمهوری

اسلامی ایران در منطقه فکه تک نموده و ۴۵۰ نفر را اسیر کرده و ۳ دستگاه تانک را سالم به غنیمت گرفته است.

در مورخه ۱۳۶۷/۰۳/۲۹ عملیات چلچراغ در مهران و تصرف چندین ساعته شهر مهران که با غنیمت گرفتن چندین تانک، از عملیات‌های موفق‌تری بود که سازمان مجاهدین انجام دادند و آن‌ها را به سمت تشکیل ارتش‌هایی بخش ترغیب نمود (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۵: ۱۵).

محمود عطایی از نیروهای عملیاتی سازمان می‌گوید:

«ما باید به دوستان خود و سازمان‌های آزادی‌خواه می‌فهمانیدیم که قدرت ما فراتر از یک گروه کوچک محدود است، لذا با بررسی و مطالعه تاریخ مبارزات مردم ویتنام علیه آمریکا و نقش «ژنرال جوجیا» که برای معرفی توانمندی ارتش نامنظم خود، به عنوان یک سازمان مقتدر، دست به تشکیل و سازماندهی ارتشی منظم از نیروهای خود با یونیفورم مشخص و تجهیزات نیمه سنگین زده بود، و از آن تاریخ به بعد توانسته بود ماهیت سازمان را در قالب یک قدرت منطقه‌ای مطرح نماید. با بهره‌گیری از این شیوه، سعی نمودیم سازمان را بدین شکل یعنی دارای ارتشی منظم معرفی و این تغییر تاکتیک در راستای استراتژی براندازی، نقطه عطفی در تاریخ مبارزاتی سازمان بود (شبان، ۱۳۷۹).

تأسیس ارتش آزادی بخش ملی از آرزوهای رهبری سازمان و یکی از مهم‌ترین حلقه‌های مفقوده در تاریخ مبارزاتی سازمان است که به دنبال جمع‌بندی مرکزیت سازمان مبنی بر تکامل استراتژی خود از تاریخ ۱۳۶۶/۰۳/۲۹ مسعود رجوی تأسیس ارتش آزادی بخش ملی را طی اطلاعیه‌ای اعلام می‌کند (مسعود رجوی، سخنرانی ۶۶/۰۳/۲۹).

سازماندهی جهت گسترش رزمی ارتش آزادی بخش:

جذب نیرو: سازمان منافقین برای تکمیل سازمان خود از طرق ذیل اقدام به جذب نیرو کردند.

۱ - اسرا ۲ - فراخوانی از داخل ایران ۳ - فراخوانی از عناصر اروپا

سه گروه عمده در سازمان منافقین حضور داشتند:

(۱) افراد دارای تجارب عملیات‌های گذشته (در صورت دستگیر شدن خودکشی می‌کردند).

(۲) نیروهای فراخوان عمومی که روحیه جنگ نداشتند و مدارک تحصیلی خود را به همراه داشتند تا که سهمی در قدرت آینده بگیرند.

(۳) اسرایی که با اقدامات توجیهی سازمان، جذب شده بودند و توان نظامی مطلوبی نداشتند.

۳۸۰۰ نفر نیرو سازماندهی کردند که ۲۵٪ آنان را زنان و دختران تشکیل می‌دادند (شبان،

۱۳۷۹).

آموزش نظامی در سازمان:

شامل بخش‌های مباحث عوارض زمین، تخمین مسافت، نشان دان نقاط، نقشه خوانی و قطب نما، حفاظت انفرادی (اسلحه شناسی - ادوات نظامی) دفاع در مقابل توپ، خمپاره، هواپیما و ... و مأموریت‌های انفرادی (استفاده از زمین برای تیراندازی، نگهبان صحرائی، دیده‌ور، دیدبان و ... استتار، اختفاء، پوشش فریب، حرکات در رزم، رزم شبانه، مین، میادین مین و عبور از آن، عبور از معبر سیم خاردار، انفجار و تخریب، زنده ماندن در شرایط سخت، کمک‌های اولیه، ارتباطات (بی سیم و تمپو) ضوابط تعیین و تهدید، استفاده از بی سیم، اطلاعات رزمی و بر خورد با اسراء، کمین و ضد کمین، گشتی شناسایی و رزمی، اطلاعات شناسایی و عملیاتی، جبهه و قوانین آن، عملیات در جبهه، ش م ر. همچنین آموزش‌های تخصصی، زرهی و تانک، هوانیروز، خلبانی، غواصی و ... از رسته‌های تخصصی در آموزش نظامی سازمان بوده است (شبان، ۱۳۷۹).

اقدامات و فعالیت‌های غیر رزمی سازمان:

مهم‌ترین اقدامات غیر رزمی سازمان منافقین فعالیت‌های اطلاعاتی بوده که همکاری بسیار زیادی با کشور عراق برای کسب اطلاعات از داخل ایران و به ویژه کسب اطلاعات از زمان و مکان و نوع عملیات‌های رزمندگان اسلام در دوران دفاع مقدس بود.

شگردهای اطلاعاتی سازمان منافقین عبارت است از:

- الف) نفوذ به داخل تشکیلات و نهادهای مهم و حساس جمهوری اسلامی (حزب جمهوری اسلامی، دادستانی انقلاب، ریاست جمهوری و ...) از طریق افرادی مثل کشمیری، کلاهی و فخار؛
- ب) بازجویی از اسرای ایرانی و شناسایی افراد مهم در بین اسراء؛
- ج) تخلیه تلفنی و کسب اطلاعات از مؤسسات دولتی؛
- د) استفاده از عناصر خود فروخته داخل برای کسب اطلاعات (شبان، ۱۳۷۹).

اهداف تخلیه تلفنی:

کشور عراق زمین و تدارکات و تجهیزات نظامی و لجستیکی و هزینه ارتش آزادی بخش مجاهدین را تأمین می‌کرد و در مقابل، مجاهدین اطلاعات جبهه‌ها و تحرکات نظامی ایران و شنود بی سیم ارتش ایران را به دولت عراق می‌داد (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۱: ۵۱).

رجوی در خارج از کشور در یک جمع خصوصی عنوان نموده است: ۸۰ درصد مکالمات تخلیه تلفنی که با داخل کشور داشته‌ایم، موفقیت‌آمیز بوده است (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۱: ۴۸).

نیروهای سازمان با تقلید صدا از مراکز مهم: به دنبال کسب اطلاعات نظامی از جمله نقل و انتقالات نیروها در جبهه‌های مختلف مانند انتقال لشکرهای پر کار و برجسته به منطقه عملیات

خاصی، امکانات و تدارکات جنگی از قبیل خریدها و آماده‌سازی‌های داخلی، میزان اعزام نیرو، مانور سپاه و تماس با شرکت‌های وارد کننده ابزارآلات جنگی و لوازم یدکی و... اسامی فرماندهان، میزان تلفات، تاریخ احتمالی عملیات‌ها و... هستند.

حمایت آمریکا از منافقین:

کشور آمریکا با سیاست خصمانه‌ای که از ابتدای تشکیل نظام مقدس جمهوری اسلامی در پیش گرفت از طرق مختلف به منظور تضعیف جمهوری اسلامی از هر گونه اقدامی که بتواند به اهدافش برسد کوتاهی نکرده است، از جمله حمایت همه جانبه از عراق و سازمان منافقین در دوران جنگ تحمیلی بر علیه ایران در تمام ابعاد سیاسی، رسانه‌ای، تجهیزاتی و... از اهم حمایت‌های آمریکا از مخالفین و دشمنان جمهوری اسلامی ایران است.

در ۳۰ خرداد ۶۷ تعداد ۱۳۸ تن از نمایندگان و ۱۴ نفر از سناتورهای آمریکایی طی نامه‌ای خطاب به جورج شولتز وزیر خارجه آمریکا، از وی خواستند که به جنبش‌های مقاومت داخلی در ایران توجه کنند. در این راستا اعلام کرده بودند که استفاده از توانمندی سازمان مجاهدین که مقر آن در عراق است توصیه می‌شود (راه مجاهد، ۱۳۶۷: ۱۴).

مروین دایملی نماینده کنگره آمریکا در روز دوشنبه ۶ تیر ماه ۱۳۶۷ در تظاهرات عناصر سازمان در واشنگتن شرکت کرده و طی سخنانی که بخش‌هایی از آن در کانال ۵ تلویزیون آمریکا پخش شد، با اطمینان خطاب به افراد شرکت کننده در تظاهرات گفته بود:

«... نباید دست از تلاش کشید. مطمئن باشید که با کمی صبر و تلاش بیشتر، به زودی از مهران به تهران خواهیم رفت...»
مرکزیت سازمان نوار ویدیویی نماینده کنگره را برای همه اعضای خود ارسال می‌نماید.

علی سنجری (از اعضای مجاهدین خلق):

فرودگاه واشینگتن قبل از عملیات فروغ جاویدان (مرصاد) به مدت سه روز برای انتقال نیرو در اختیار مجاهدین (منافقین) قرار گرفت.

لازم به ذکر است که این حمایت‌های کشورهای استکباری از دشمنان و مخالفین نظام جمهوری اسلامی ایران هم اکنون نیز ادامه داشته که دخالت‌های آمریکا و کشورهای غربی در جریان فتنه سال ۱۳۸۸ و خارج کردن سازمان منافقین از لیست تروریست‌های بین‌المللی نمونه بارز آن می‌باشد.

شرایط سیاسی - نظامی اواخر جنگ (دفاع مقدس):

گسترده شدن اقدامات نظامی و سیاسی آمریکا، تغییر استراتژی حمایت مستقیم از صدام تحت پوشش صلح و امنیت بین‌المللی در خلیج فارس توسط قدرت‌های استکباری، فعال شدن نیروهای عراقی (دفاع متحرک)، اجماع جهانی علیه مواضع ایران، معرفی صدام به عنوان چهره صلح طلب در محافل بین‌المللی، طولانی و فرسایشی شدن جنگ، کاربرد وسیع سلاح‌های شیمیایی و میکروبی توسط عراق و سکوت مجامع بین‌المللی، تهدیدات بین‌المللی رونالد ریگان رئیس‌جمهور وقت آمریکا و حمله به هواپیمای مسافربری ایرباس و کشته شدن ۲۹۰ نفر از هم‌وطنانمان توسط ناو آمریکایی، شرایطی بود که در مقطع چهارم یعنی اواخر جنگ بر فضای دنیا حاکم بود.

تحت این چنین شرایطی بود که با قبول قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل توسط حضرت امام خمینی (ره) رهبری جمهوری اسلامی ایران، جنگ از ساعت ۱۲ ظهر روز ۵۹/۶/۳۱ (سپتامبر) ۱۹۸۰ تا روز ۱۳۶۷/۴/۱۵ در دو هزار و هشتصد و هفتاد و هفت روز یا شصت و نه هزار و سی و شش ساعت پایان یافته تلقی شد.

بازتاب قبول قطعنامه در عرصه بین‌المللی:

امام (ره) با پذیرش ناگهانی قطعنامه و اینکه سازمان ملل را مخاطب خود قرار داد، غرب و به ویژه آمریکا را در موضع انفعال قرار داد و لذا در عرصه بین‌المللی، این اقدام امام (ره) آمریکا را غافلگیر نموده بود.

روز ۶۷/۵/۲۹ از سوی دبیر کل سازمان ملل به عنوان آغاز رسمی آتش بس اعلام شد. سپس نیروهای ناظر سازمان ملل (یونیماک) در مرز مشترک ایران و عراق حضور یافتند تا مذاکرات صلح آغاز شود.

در ۶۷/۴/۲۷ جمهوری اسلامی ایران قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل را می‌پذیرد، در پی این موضع‌گیری عراق که قبل از وضعیت جدید، قطعنامه را پذیرفته بود کاملاً منفعل شد و با بهانه جویی‌های مختلف و بیهوده تهاجم خود را ادامه داد تا با تصرف خرمشهر و کرمانشاه از موضع برتر بر سر میز مذاکرات صلح نشسته و بتواند خواسته‌های خود را دیکته کند. از این رو در ۱۳۶۷/۴/۳۱ حرکت گسترده‌ای را به استعداد ۱۳ لشکر در منطقه شمال خرمشهر و جنوب اهواز آغاز و خود را به نزدیک خرمشهر رساند و خرمشهر را به طور جدی تهدید کرد.

واکنش سازمان منافقین به قبول قطعنامه توسط ایران:

به محض قبول قطعنامه از سوی ایران، سرلشگر «فاضل البراک تکریتی» مدیر سرویس‌های اطلاعاتی و سپهبد ستاد «صابر الدوری» و «مسعود رجوی» رئیس سازمان گروه سیاسی مخالف در

کاخ ریاست جمهوری صدام تشکیل جلسه دادند.

مسعود رجوی به صدام گفت: «مولای من مطمئن باشید سازمان من ظرف چند ساعت وارد شهر همدان در ۲۵۰ کیلومتری مرز خواهد شد».

صدام که فریفته این کلام شد پس از کمی فکر کردن اظهار کرد که شاید این همان فرصت طلایی باشد که من منتظرش بودم و موافقت خود را با اجرای این عملیات که «حادث» شناخته شد اعلام نمود و گفت که هر چه نیاز دارند به آن‌ها بدهید (سامرای، ۱۳۷۷: ۷۷).

اقدامات سازمان منافقین قبل از تهاجم:

سازمان منافقین برای عملیات «حادث» دست به اقدامات زیر زد:

- خرید گسترده وانت‌های موجود در بازارهای اتوموبیل عراق، به گونه‌ای که سبب جهش بزرگی در قیمت اتومبیل‌ها شد.

✓ تقاضاهای این سازمان در تهیه انواع سلاح‌ها، تجهیزات و مهمات از طریق انبارهای ارتش عراق تأمین گردید.

✓ اقدامات گشتی - شناسایی میدانی در خطوط مقدم و عقبه منطقه عملیات انجام شد.

✓ دستورات لازم درباره جزئیات طرح‌ها و اقدامات عملیات، در مدت زمان بسیار محدودی صادر شد.

✓ نیروی سازمان منافقین در اوت ۱۹۸۸ مشتمل بر ۵۵۰۰ تا ۶۰۰۰ نفر در داخل عراق بود. تعداد قابل توجهی از اینان را نیروهای اداری و زنان تشکیل می‌دادند. بیشتر زنان دوره‌های آموزشی سنگینی را طی کرده بودند.

✓ سازمان طی دهه ۸۰ تا اوت ۱۹۹۰ کمک‌های مالی بالغ بر ۲۰ میلیون دینار در ماه از رژیم عراق دریافت می‌کرد. این سازمان در آغاز کار از طریق انبارهای ارتش عراق به

جنگ افزارهای سبک و به ویژه سلاح‌های سبک، یعنی تفنگ خودکار، مسلسل‌های متوسط، مسلسل‌های سنگین، موشک اندازهای RPG7 و خمپاره اندازهای ۸۲ و ۱۲۰ میلیمتری مجهز شد، سپس تعدادی زره پوش و نفربر زرهی در اختیار آنان گذاشته شد.

✓ سازمان با ارسال پیک‌هایی به قزوین، زنجان، کرمانشاه، همدان و حتی تهران، به هواداران خود پیغام داده است که به میدان آزادی می‌آییم و کار رژیم تمام است (شبان، ۱۳۷۹).

...ما باید با جفت پا به کمر رژیم زده خود را به تهران برسانیم و با نفربرهای دجله به پشت درب‌های زندان آوین رفته و نیروهای خود را آزاد کنیم ....

«رهبران بالای سازمان: صاحب خانه (عراق) به ما فشار می‌آورد، صاحبخانه ما را جواب کرده

است»

یک خانم رهبری سازمان را مخاطب قرار داد و گفت: «من ۲ هفته است که از ایران فرار کرده و به عراق آمده‌ام. این وضعیت که شما می‌گویید که مردم آماده‌اند و همه چیز برای ما مهیا است، اصلاً این طور نیست و اصلاً شرایط برای ما فراهم نیست. مردمی که من دیده‌ام با آنچه شما می‌گویید متفاوت است.»

رجوی: «درست می‌گویی، این هنر سازمان است که حتی تو که طرفدار ما هستی نیز نتوانستی از سازماندهی ما در داخل ایران مطلع شوی. ... هرکس به ذهنش خطور کند که سازمان در رسیدن به اهدافش به تهران نخواهد رسید، خائن است.»

رجوی: «کسی سئوالی ندارد... اگر کس دیگری حرفی دارد باید بگذارد در میدان آزادی تهران بگویند و جمع‌بندی عملیات هم در آنجا انجام خواهد شد.» (ریاحی و همکاران، ۱۳۶۸: ۳۴)

مسعود رجوی:

«...وقتی کرمانشاه را گرفتیم اعلام حکومت موقت می‌کنیم تا نیروها به تهران برسند و بعد هم در تهران ... پس از فتح تهران چند نفر از رهبران سازمان با مردم صحبت می‌کنند و به مردم اسلحه می‌دهند... و ما صلح با عراق را امضا می‌کنیم. طلسم جنگ که شکست، ما هم اختناق را می‌شکنیم مردم ما را یاری می‌کنند. ... در عملیات فکه مقر گردان را گرفتیم در مهران مقر تیپ و لشکر را گرفتیم. این کار ما با جنگ‌های کلاسیک جور در می‌آید رشد ما جهشی باید باشد ما وقت نداریم ... لذا سوژه ما در آینده تهران است.» (مسعود رجوی، سخنرانی توجیهی در جمع کادر ارتش آزادی بخش، نوار ویدئویی شماره ۴، آرشیو اداره التقاط)

- ۳۱ تیر ۱۳۶۷ رجوی:

«ما از قبل تصمیم به انجام این کار عملیات بزرگ داشتیم و می‌خواستیم دیرتر آن را انجام دهیم، مجبوریم عملیات را زودتر انجام دهیم. اتخاذ این تصمیم برای ما بسیار حساس و مشکل بود و چاره‌ای نداریم جز عمل و اگر الان اقدام نکنیم، فرصت از دست خواهد رفت، زیرا بعد از اینکه بین ایران و عراق صلح شود ما در اینجا قفل می‌شویم و از لحاظ سیاسی به فسیل تبدیل می‌شویم. ما در این عملیات تمام سازمان و تمام ارتش آزادی بخش را می‌خواهیم به جنگ ایران بفرستیم.»

وضعیت کلی منطقه عملیات و محورهای عملیاتی:

جغرافیای طبیعی و سیاسی استان کرمانشاه:

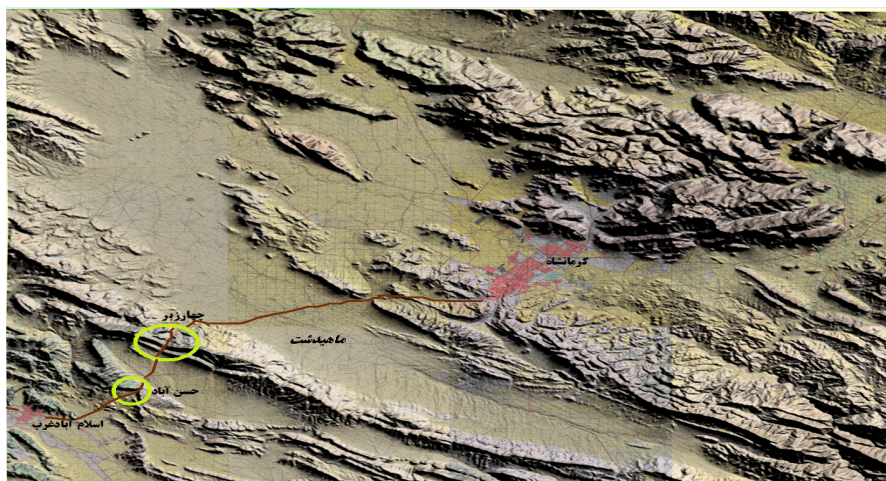
استان کرمانشاه دارای ۱۳ شهرستان و مرکزیت شهر کرمانشاه با مساحت ۲۴۴۳۴/۲۵ در میانه‌ی ضلع باختری کشور، میان ۳۳ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است.

جغرافیای نظامی محور عملیات:

محوری که سازمان منافقین برای انجام عملیات فروغ جاویدان انتخاب کرده بود، نزدیک‌ترین مسیر و سهل‌الوصول‌ترین راه آسفالت تا مرکز کرمانشاه می‌باشد که از مرز خسروی شروع می‌شود. از خسروی تا قصرشیرین حدود ۱۷ کیلومتر است که دشت پهناور و تقریباً مسطح می‌باشد. از قصرشیرین تا سرپل ذهاب حدود ۳۰ کیلومتر که هموار است به جز چند تپه کم ارتفاع، مانع دیگری بر سر راه جاده آسفالت‌ه وجود ندارد. با طی مسافتی از سرپل ذهاب به طرف کرند غرب حدود ۲۰ کیلومتری به اولین مانع دفاعی تأخیری «تنگه کل داوود» و سپس به گردنه استراتژیک پاطاق می‌رسد که یک مانع دفاعی بسیار مهم در این محور است. این گردنه آنقدر مهم و حساس است که اگر در ارتفاعات سمت شرقی آن یک قبضه آرپی‌جی مستقر گردد، می‌تواند ساعت‌ها این راه اصلی را کاملاً مسدود کند و از عبور هر نوع وسیله نقلیه‌ای جلوگیری شود. از گردنه پاطاق تا کرند غرب، یک منطقه کوهستانی و مرتفع وجود دارد که جاده اصلی از میان این ارتفاعات می‌گذرد. شهرستان اسلام‌آباد غرب در ۳۵ کیلومتری شرق کرند غرب است، از شهر اسلام‌آباد به طرف کرمانشاه، منطقه نسبتاً پهناوری واقع شده که از سمت جنوب به دشت و صحرا و در ناحیه شمالی به سلسله کوه‌ها و تپه‌ها منتهی می‌شود و تنگه (گردنه) حسن‌آباد اولین مانع و موضع تأخیری در مسیر اسلام‌آباد به کرمانشاه است که مانع طبیعی نسبتاً خوبی برای دفاع و بستن مسیر عبور وسایط نقلیه است. بعد از گردنه حسن‌آباد پس از طی حدود ۵ کیلومتر به گردنه مهم و استراتژیک چهار زبر می‌رسد که به عبارتی آخرین گلوگاه مسیر کرمانشاه است و در واقع کلید فتح کرمانشاه محسوب می‌گردد.

توپوگرافی منطقه عملیات:

۲- فراخوانی نیرو از سراسر کشورهای اروپا و آمریکا؛

۳- جذب نیرو از اسرای ایرانی داخل کمپ‌های عراقی.

کلاً ۴۷۹۵ نفر در ۳۲ تیپ ارتش آزادی بخش سازماندهی و قرار بود با پیوستن مردم، سازماندهی تیپ‌ها کامل شود (شبان، ۱۳۷۹).

برنامه زمان‌بندی حرکت منافقین:

برنامه زمان‌بندی حرکت :

۶۷/۵/۳ ساعت ۳ بعداز ظهر مورخه	حرکت از فرارگاه
۶۷/۵/۳ ساعت ۴ بعداز ظهر مورخه	عبور از مرز
۶۷/۵/۳ ساعت ۵ بعداز ظهر مورخه	رسیدن به قصر شیرین
۶۷/۵/۳ ساعت ۶ بعداز ظهر مورخه	رسیدن به سر بل ذهاب
۶۷/۵/۳ ساعت ۸ بعداز ظهر مورخه	رسیدن به گوند
۶۷/۵/۳ ساعت ۱۰ بعداز ظهر مورخه	رسیدن به اسلام آباد
۶۷/۵/۳ ساعت ۱۲ بعداز ظهر مورخه	رسیدن به گرمناشاه
۶۷/۵/۴ ساعت ۵ صبح مورخه	رسیدن به همدان
۶۷/۵/۴ ساعت ۱۱ صبح مورخه	رسیدن به قزوین
۶۷/۵/۴ ساعت ۴ بعداز ظهر مورخه	رسیدن به تهران

(دانشکده فرماندهی و ستاد نجا، ۱۳۷۷: ۲۸)

هماهنگی حرکت تاکتیکی:

- ۱- حرکت تیپ‌ها به صورت ستونی می‌باشد. کسی از دیگری سبقت نگیرد.
- ۲- سرعت خودروها در روز حداکثر ۷۰ و در شب ۵۰ کیلومتر می‌باشد.
- ۳- فاصله دو تیپ در روز حداکثر ۱۵۰ و در شب ۱۰۰ متر می‌باشد.
- ۴- فاصله هر دو خودرو ۲۵ الی ۵۰ متر باشد.
- ۵- همه نیروهای تکاور باید در طول عملیات از آستین سفید استفاده نمایند.
- ۶- هر خودرو که احتیاج به سوخت داشت پرچم سمت چپ و هر خودرو که مهمات لازم داشت پرچم سمت راست را بردارد (همان، ۲۹).

طرح‌ریزی عملیات فروغ جاویدان:

عملیات فروغ جاویدان، با بیست و پنج تیپ آغاز شد. هدایت عملیات مزبور را به تناسب اهمیت مأموریت، شخص مسعود رجوی از طریق فرماندهان محورها در قالب یک یا دو تیپ بر عهده گرفته بود. فرماندهان و حوزه عملیات آن‌ها بدین قرار بود:

- ۱- مهدی براتی، فرمانده محور اول و مسئول تسخیر اسلام‌آباد غرب (محور اول)
- ۲- ابراهیم ذاکری، فرمانده محور دوم و مسئول تسخیر کرمانشاه (محور دوم)
- ۳- محمود مهدوی فرمانده محور سوم و مسئول تسخیر همدان (محور سوم)
- ۴- مهدی افتخاری، فرمانده محور چهارم و مسئول تسخیر قزوین (محور چهارم)
- ۵- محمد عطایی با معاونت مهدی ابریشمچی، فرمانده محور پنجم و مسئول تسخیر تهران (محور پنجم) (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۱: ۱۰۴).

سازمان منافقین در ساعت ۳ بعد از ظهر مورخه ۶۷/۵/۳ عملیات خود را شروع نمود. ساعت ۴ بعد از ظهر ارتش آزادی بخش از مرزهای بین‌المللی عبور کرده و وارد خاک ایران شدند. هم‌زمان با ورود منافقین هواپیماهای عراق حجم زیادی اعلامیه برفراز شهرهای مرزی از جمله کرد غرب پخش کردند.

اولین مقاومت‌های محلی، از سوی تیپ مقداد از سپاه چهارم بعثت کرمانشاه و سپاه بدر و تعدادی از پرسنل سپاه انجام گرفت ولی با از هم گسیختگی مقاومت و فقدان آتش پشتیبانی، سرعت پیشروی ارتش آزادی بخش تداوم یافت.

مناطق حساسی که باید تصرف می‌شد:

مرحله اول: عبور از مرز و تصرف سرپل ذهاب و اسلام‌آباد غرب و عبور از گردنه حساس پاتاق بود.

مرحله دوم: تصرف کرمانشاه سپس حرکت به طرف همدان

مکان‌هایی که باید توسط منافقین اشغال می‌شد:

۱- مقر ۴۲۵ قرارگاه رمضان	۲- مقر سپاه بدر
۳- مقر سپاه چهارم بعثت	۴- استانداری
۵- ساختمان مخابرات	۶- رادیو و تلویزیون
۷- زندان دیزل آباد	۸- فرودگاه شهر باختران

مرحله سوم: تصرف همدان سپس حرکت به سمت قزوین - تهران
 مکان‌هایی که باید توسط منافقین اشغال می‌شد:

۱- پایگاه هوایی نوژه ارتش ج.ا.	۲- مرکز سپاه همدان
۳- زندان وزارت اطلاعات همدان	۴- ساختمان دادگاه انقلاب
۵- پادگان‌های قدس و ابوذر همدان	۶- مقر یکم لشکر ۱۶ قزوین

شرح عملیات فروغ جاویدان:

برابر طرح از پیش تعیین شده عراق با هجوم و آتش سنگین در منطقه سرپل و صالح‌آباد، این مناطق را تصرف کرده و راه ورود منافقین به داخل را هموار ساخت، عراق همچنین، پس از ورود منافقین به داخل، جهت پشتیبانی در چندین نوبت، اقدام به بمباران هوایی خطوط و نیروهای ایرانی کرد و بالگردهای نیروی عراق نیز، مرتباً به پشتیبانی منافقین مشغول بودند. هدف منافقین از حمله در عمق خاک ایران، با چندین تانک برزلی دجله (دارای چرخ‌های لاستیکی و سرعتی معادل ۱۲۰ کیلومتر در ساعت)، تسخیر چندین شهر و در آخر رسیدن به تهران و به دست گرفتن قدرت بود، بر طبق زمانبندی، نیروها می‌بایست ساعت ۱۸ بعد از ظهر روز دوشنبه ۳ مرداد به کرد و ساعت ۲۰ شب به اسلام‌آباد و ۲۲ شب به کرمانشاه رسیده و در این شهر، دولت خویش را اعلام نمایند. اگر چه در ساعت‌های مقرر به کرد و اسلام‌آباد رسیدند، اما در مسیر اسلام‌آباد - کرمانشاه، گردنه حسن آباد و گردنه چهارزبر از پیشروی آن‌ها جلوگیری شد.

در این عملیات (فروغ جاویدان) منافقین با ۲۵ تیپ (هر تیپ حدود ۲۰۰ نفر) شرکت داشتند و بدین ترتیب در مجموع حدود ۵ هزار نیروی عملیاتی وارد ایران شدند. مقارن ساعت ۱۴:۳۰ در تاریخ ۶۷/۵/۳ منافقین و ارتش عراق عملیات مشترک خود را با هجوم زمینی از طریق سرپل ذهاب و هلی‌برد از جنوب گردنه پاتاق (نزدیکی سرپل ذهاب) آغاز و به طرف شهر کرد پیشروی کردند و حدود ساعت ۱۸:۳۰ اولین تانک‌های عراقی با آرم منافقین وارد شهر کرد شدند و پس از تصرف شهر به طرف اسلام‌آباد غرب پیشروی کرده، به محض رسیدن به مدخل شهر، اقدام به قطع برق و ارتباط مخابراتی و همچنین تیراندازی و آشفته نمودن اوضاع کردند. تعدادی از نیروهای سپاه و مردم با آنان درگیر شدند که به علت عدم انسجام نیروها و آمیختگی منافقین با مردم، اوضاع از کنترل نیروهای نظامی خارج، و شهر به تصرف آن‌ها درآمد. سپس با استفاده از تعداد زیادی تانک دجله و خودروهای پیاده به طرف کرمانشاه عزیمت کردند که در منطقه حسن آباد (۲۰ کیلومتری اسلام‌آباد) به دلیل سازماندهی جدید رزمندگان ایرانی و جمع‌آوری نیرو، منافقین زمین‌گیر شدند. نیروهای خودی در فاصله ۲۰۰ متری آنان در ارتفاعات چهارزبر ضمن تشکیل خط پدافندی با آنان درگیر شده، و بعد از ظهر ۴ مرداد با محاصره شهر اسلام‌آباد، به منظور انسداد عقبه و راه فرار، سه راه اسلام‌آباد - کرد را قطع و آن‌ها را محاصره کردند. نیروهای اسلام در روز ۵ مرداد عملیات مرصاد را با رمز یا علی بن ابی‌طالب (ع) آغاز نمودند و طی چندین ساعت، صدها تن از منافقین را به هلاکت رسانده و مابقی را به فرار واداشتند. در این عملیات، رزمندگان اسلام از قسمت سه راهی اهواز (پشت پمپ بنزین اسلام‌آباد) دشمن را دور زدند و تلفات زیادی به منافقین

وارد کردند. در این عملیات بیش از ۲۵۰۰ تن از منافقین به هلاکت رسیدند و بیش از چهارصد دستگاه خودرو، نفربر و تانک آنان منهدم شد.

شرح عملیات مرصاد (دانشکده فرماندهی و ستاد نزاجا، ۱۳۷۷: ۶۵-۴۷):

پیام مؤکد امام خمینی (ره):

«...اینجا نقطه شکست و پیروزی اسلام یا کفر است. باید متر به متر بجنگید اینجا نقطه ایست

که حیات سپاه و عدم حیات سپاه همین جاست.»

سازمان رزم خودی:

- قرارگاه مرکزی خاتم الانبیاء (ص)
  - قرارگاه نجف
  - لشکر ۶ پاسداران به استعداد ۷ گردان
  - لشکر ۳۲ انصار الحسین (ع) به استعداد ۷ گردان
  - لشکر ۵۷ ابوالفضل (ع) به استعداد ۲ گردان
  - لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا به استعداد ۳ گردان
  - لشکر ۹ بدر به استعداد ۶ گردان
  - تیپ مستقل ۷۵ ظفر به استعداد ۱ گردان
  - تیپ مستقل ۱۲ قائم (عج) به استعداد ۳ گردان
  - تیپ مستقل ۳۶ انصار المهدی به استعداد ۳ گردان
  - تیپ مستقل ۶۶ ولی امر (عج) به استعداد ۳ گردان
  - کمیته انقلاب اسلامی به استعداد ۲ گردان
  - قرارگاه مقدم نیروی زمینی سپاه
  - لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص) به استعداد ۴ گردان
  - لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) به استعداد ۱ گردان
  - لشکر ۳۳ المهدی (عج) به استعداد ۱ گردان
  - سپاه ناحیه لرستان به استعداد ۲ گردان
  - قرارگاه سپاه هشتم
  - لشکر ۵ نصر به استعداد ۲ گردان
  - تیپ مستقل ۲۹ نبی اکرم (ص) به استعداد ۴ گردان
  - تیپ مستقل ۵۹ مسلم بن عقیل به استعداد ۱ گردان
  - قرارگاه رمضان به استعداد ۱ گردان
  - نیروهای کزند و اسلام‌آباد به استعداد ۱ گردان
  - عناصری از لشکر ۲۱ امام رضا (ع) و ارتش
- (سایت جامع دفاع مقدس، ۱۳۸۹/۵/۴)

مرحله یکم: اقدامات مقابله‌ای عملیات مرصاد (دانشکده فرماندهی و ستاد نزاجا، ۱۳۷۷: ۶۵-۴۷):

اولین اقدام سد پیشروی و تثبیت ارتش آزادی بخش با هدایت قرارگاه نجف در ساعت ۲۲ روز

سوم مرداد ماه بود که دو اقدام اساسی انجام شد:

۱- برقراری نیروهای پوشش توسط قرارگاه نجف اشرف که توانسته بود از سمت کرمانشاه هدایت شود و کنترل نسبی خط تماس را به دست بگیرد.

۲- هم‌زمان با برقراری رده تأمینی واحدهای رزمی دیگر شروع به سازماندهی و آماده‌سازی خط پدافندی در ارتفاعات مشرف به تنگه چهار زبر نمودند.

مرحله دوم: شروع عملیات آفندی متقابل (همان، ۶۵-۴۷):

تدبیرفرماندهی قرارگاه نجف:

قرارگاه نجف در ساعت ۲ بامداد بایگان‌های موجود تک خود را با آتش پشتیبانی هوانیروز و آتش نیروی هوایی آغاز و در طول روشنایی روز ادامه می‌دهد.

در ساعت ۱۴ اعلام شد که بالگردهای هجومی ۲۱۴ و پشتیبانی شنوک به تعداد کافی جهت شرکت در عملیات متحرک هوایی به کرمانشاه رسیده و در دسترس می‌باشد و این بالگردها می‌توانستند در یک زمان دوگردان را جابه‌جا و پشتیبانی نمایند. بنابراین طرح عملیات هلی‌برن برای عملیات احاطه قائم و مسدود نمودن عقبه نیروهای منافقین نیز در دستور کار قرار گرفت.

لشکر ۳۲ انصارالحسین بایک تیپ از قسمت چپ خط تماس به منظور تأمین یال جنوبی ارتفاع چهار زبر، لشکر ۵۷ حضرت ابوالفضل (ع) با یک تیپ از جناح جنوب شرقی به منظور تأمین جاده آسفالت، تیپ ۲۹ نبی اکرم (ص) به منظور تأمین شهر اسلام‌آباد و یک تیپ شامل نیروهای متفرقه به منظور تأمین پادگان الله اکبر و بستن راه عقب‌نشینی یگان ارتش آزادی بخش تک می‌نمایند.

همچنین یک گردان از لشکر ۹ بدر و یک تیپ از لشکر ۷۱ روح الله با انجام عملیات هلی‌برن در ساعت ۱۶ چهارم مرداد به ترتیب گردنه حسن آباد (مختصات ۸۰-۶۸) و سه راهی پل دختر مخ (۴۴-۷۴) را تأمین می‌نمایند.

سپس قرارگاه نجف اشرف آماده ادامه عملیات به سمت غرب، به منظور تأمین شهر کرد و تعقیب و انهدام نیروهای محاصره شده عناصر سازمان می‌شود در این مرحله تلفات سنگینی به نفرات ارتش آزادی بخش وارد گردید.

در تصرف ابتدای جاده اصلی که با غافلگیری انجام شد، یک ستون از مجاهدین خلق به کمین نیروهای ایران افتاد و متجاوز از ۳۰ خودرو منهدم و بیش از ۹۵ نفر کشته در منطقه شمارش شد که بیشترین تلفات به وسیله آتش پر حجم بالگردها به مواضع سازمان منافقین صورت گرفته بود.

در این شرایط صحنه نبرد به گونه‌ای بود که الحاق بین یگان‌ها مشکل بود و واحدهای دشمن به صورت پراکنده مقاومت می‌کردند.

عملیات انهدامی:

قرارگاه مقدم نیروی زمینی:

این قرارگاه عملیات خود را با تأمین سه راهی اسلام‌آباد - پل دختر توسط تیپ ۲ از لشکر ۲۷ و تأمین پادگان الله اکبر توسط یگان‌های متفرقه ایلام در ساعت ۲۳ پنجم مرداد انجام نمود. عبور تیپ‌های لشکر ۱۷ و ۱۴ به منظور تعاقب ارتش آزادی بخش و تأمین شهر اسلام‌آباد و کردند و انجام عملیات هلی برن به ارتفاعات سمت غربی و جنوبی شهر اسلام‌آباد انجام داد.

مرحله سوم (همان، ۶۵-۴۷):

در تهاجم سازمان در روز ۴ مرداد به تیپ ۱۲ قائم (عج)، نیروهای سازمان موفق به ایجاد رخنه‌ای جزئی شدند که پس از سد رخنه و تعقیب مهاجمین و آتش مستقیم ۱۰۶ که منجر به انهدام عناصری از منافقین شد، تعداد ۱۵ نفر به اسارت در آمدند.

کارکرد و نقش واحدهای هوانیروز و نیروی هوایی در عملیات مرصاد:

- ۱- عملیات متحرک هوایی،
- ۲- عملیات شناسایی از منطقه و کشف نقاط استقرار دشمن،
- ۳- عملیات هلی برن نیروها،
- ۴- عملیات خدمات رزمی،
- ۵- عملیات خدمات پشتیبانی رزم.

تاکتیک‌های قابل توجه رزمندگان خودی برای مقابله با تهاجم منافقین:

- ۱- اخذ تماس با دشمن در حال پیشروی و شناخت هویت و استعداد دشمن.
- ۲- ضمن برقراری تماس با دشمن، اعزام رده‌های تأمینی برای انجام عملیات تأخیری و کنترل نسبی خط تماس.
- ۳ - هم‌زمان با اقدامات فوق سازماندهی نیروهای رزمی و آماده‌سازی خط پدافندی در ارتفاعات مشرف به تنگه چهار زبر.

- ۴ - شناسایی هوایی با بالگرد و آماده نمودن بالگردهای هوانیروز برای انجام عملیات هلی برن و تک بر علیه دشمن.
- ۵ - تهیه طرح عملیات احاطه قائم با هلی برن برای مسدود نمودن عقبه نیروهای منافقین.
- ۶ - انتقال نیروهای رزمنده از مناطق جنوب به طرف محور اسلام‌آباد از جاده پل دختر در کمترین زمان، انجام محاصره نیروهای منافقین و عملیات دفاعی در جناح دشمن.
- ۷ - استفاده بسیار مؤثر از هوانیروز بر علیه ستون دشمن.
- ۸ - ایجاد یک لایه دفاعی بسیار مؤثر در کمترین زمان و با سرعت در گردنه استراتژیک چهارزبر و استقرار نیروهای دفاعی در این مکان که همین منطقه باعث توقف پیشروی دشمن و به دنبال آن انهدام او شد.
- ۹ - استفاده صحیح و مناسب از زمین، و انتخاب گردنه کلیدی چهارزبر به عنوان رزمگاه قطعی برای دفاع.

تجزیه و تحلیل

نتایج عملیات مرصاد:

عقب راندن دشمن از خاک جمهوری اسلامی ایران - به هلاکت رساندن حدود ۲۰۰۰ نفر و به اسارت درآوردن ۲۵۰ تن از نیروهای دشمن (برزگر، ۱۳۷۹: ۲۲۵) - بر اساس اعترافات دستگیرشدگان و عکس‌های آنان از مجموع ۵۱ نفر هیئت اجرایی سازمان (مرکزیت) حداقل ۳۳ نفر از آن‌ها در صحنه عملیات حضور داشته که ۱۶ نفر از آن‌ها معدوم گردیده‌اند. از جمله کشته و اسیرشدگان این عملیات که اعضای شورای مرکزی سازمان بوده‌اند: مهدی افتخار - کتیرایی و اسرای مهم سازمان سعید شاهشون، فریبرز برمکی، رضا پور گل و ... می‌باشند و خود سازمان مجاهدین از ۱۲۶۳ کشته خبر می‌دهد. بسیاری از اعضای شورای ملی مقاومت نظیر «کاظم باقرزاده»، «محمد حسین حبیبی» و «ابوذر ورداسبی» جزو کشته شدگان بودند که اسامی آنان به قرار ذیل می‌باشد: علی زرکش، مهین رضایی، افخم میرزایی، ناهید صراف، رضا پور آگل، محسن تدینی، اصغر زمان وزیری، محمد معصومی، محمد علی خیابانی، ربابه بوداگی، ابوالقاسم آیتی، داوود ابراهیمی، محسن اسکندری، علی اصغر اکبری، حمید بکایی، باقر بیگدلی، رحیم حاج سیدجوادی، رضا درودی، مسعود قربانی و مهدی کتیرایی.

علی زرکش معاون اول رجوی، فتح الله از فرماندهان معدوم بود.

فروغ جاویدان کاظم باقرزاده از فرماندهان کشته شده در عملیات فروغ جاویدان سعید شاهسون -
کاندید دوره اول مجلس شیراز مسئول روابط خارجی سازمان بود (راستگو، ۱۳۸۴: ۲۳۷).

پیامدها: تلفات نیروی

۵۱۳۶ نفر	مجموع نیروهای سازمان اعم از سازمانی، اسرا، اعضای
۴۵۳۶ نفر	مجموع نیروهای سازماندهی شده در درون تیپها که از مرز گذشتند
۲۵۳۶	مجموع نیروهای سازمان که کشته، مجروح و اسیر شدند
۱۴۱۷	اجساد شمارش شده در منطقه عملیاتی
۱۵۳	اجساد شمارش شده در درگیریهای متفرقه بعد از عملیات
۹۶۶	مجموع اسرایبی که سالم و مجروح دستگیر شدند
۴۵۲	انتقال اجساد در دو سه روز عملیات که در عراق دفن شدند
۳۲۲	مجموع نیروهای اسیر شده در عملیات
۱۰۳۴	مجموع نیروهای سالم و مجروح بازگشتی به عراق
۱۹۲	اجساد معدومین که در عملیات به اسارت درآمده و اعدام شدند
	مجموعاً ۲۵۳۶ نفر کشته و اسیر شدند

(شبانلی، پایان نامه دافوس، ۱۳۷۹)

امام خمینی:

«...امروز روز استقامت و روز جهاد است ... غفلت از مسائل جنگی خیانت به رسول الله است ... رزمندگان اسلام و فرماندهان شایسته و مردم انقلابی ایران با حمایت از رهبر و حضور سازمان یافته و تدبیر مناسب، کشور را از یک خطر مهلک دیگر نجات دادند ...»

تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری

سؤال:

بر آورد اطلاعات استراتژیک سازمان منافقین برای حمله به ایران از کجا تغذیه می شد؟

۱) اتخاذ این تصمیم مهم و سرنوشت ساز متأثر از تفکر رهبران سازمان و در واقع برآورد غلط از اوضاع داخلی ایران بود چگونگی قبول قطعنامه آن ها را به این موضع انداخت (قفل می شویم) آن ها باید بعد از قبول قطعنامه عراق را ترک می کردند و برای اینکه حرکت اسطوره ای از خود به جا بگذارند دست به این عملیات انتحاری زدند. این موضوع که با قبول قطعنامه و صلح در منطقه دیگر دلیلی بر وجود این نیروها و ادوات نظامی وجود نداشت بنابراین رجوی خودخواه این نیروها را به باتلاقی فرستاد که از شر آنان راحت شود (اظهارات دو نفر از دستگیر شدگان).

۲- رهبران سازمان در اتخاذ این تصمیم سهمی نداشته و صدام آن ها را به این دام هدایت کرده است و در واقع حزب بعث از آنان استفاده ابزاری نموده است و به عنوان تک پشتیبانی خود آن ها را به کار گرفته است. اینکه حملات صدام تک اصلی بوده و یا اقدام منافقین مکمل آن و یا بالعکس جای تعمق دارد.

۳- با توجه به نظریه وابستگی به قدرت ها، چون آمریکا (غرب) طراح قطعنامه و مدافع صلح بوده رهبران شوروی که می دیدند ابتکار عمل از دست آنان خارج شده و در تحولات آینده منطقه سهمی ندارد با تحریک عوامل داخلی از نفوذ خود استفاده کرده و معادله قبول قطعنامه را مخدوش که شاید در تحولات آتی سهمی به آنان داده شود. فلذا طبق اظهارت برخی دستگیر شدگان رهبران شوروی با القا به عوامل خود در اتخاذ این تصمیم استراتژیک نقش داشتند (دانشکده فرماندهی و ستاد، ۱۳۸۰: ۱۷).

مریم رجوی در جمع بندی پس از عملیات گفت:

«...قبول قطعنامه ما را به تصمیم یکباره کشیده بود ... و تجهیزات آماده نبود سازماندهی کامل نبود ... و ناچار افراد آموزش ندیده را به میدان آورده بودیم ...»

... اشتباه این بود که زمینه های سیاسی حرکت را فراهم نکرده بودیم . گیریم تهران را نیز

می‌گرفتیم آیا دنیا ما را به رسمیت می‌شناخت؟ پس باید روابط دیپلماتیک خود را گسترش می‌دادیم و سپس اقدام به حمله می‌نمودیم.» (همان، ۱۸)

سؤال:

عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری سازمان منافقین برای حمله به ایران چه بود؟

دلایل انجام فروغ جاویدان را به سه دسته تقسیم می‌کنیم (دانشکده فرماندهی و ستاد، ۱۳۸۰: ۳):

عوامل مؤثر در داخل ایران

- ۱-۱- اوضاع نابسامان جبهه‌های جنگ و کاهش توان نظامی ایران در اثر تحریم‌ها و مشکلات ناشی از ۸ سال جنگ با تمام استکبار و عوامل آن‌ها.
- ۱-۲- انزوای سیاسی ایران با دسیسه‌های مختلف استکبار.
- ۱-۳- شرایط نابسامان اقتصادی کشور (تأمین لجستیک جنگ برای دولت مشکل شده بود)
- ۱-۴- اثرات روانی جنگ شهرها (حملات موشکی، انهدام سکوهای نفتی، شایعه حمله شیمیایی به شهرها، اقدامات مداخله جویانه آمریکا و حمله به هواپیمای ایرباس و...)
- ۱-۵- پذیرش قطنامه ۵۹۸ توسط ایران و برداشت اشتباه رهبران سازمان منافقین از شرایط پذیرش قطعنامه از طرف ایران.
- ۱-۶- حضور تأثیرگذار افراد وابسته به شوروی در سازمان منافقین.

۲- عوامل مؤثر درون سازمان منافقین

- ۲-۱- نگرانی از آینده سیاسی و اینکه ممکن است مورد معامله قرار گیرند شخصیت روانی مسعود رجوی بر مبنای خود بزرگ‌بینی مفرط بود.
- ۲-۲- ایجاد انگیزه در نیروها جهت بقاء و خلاص شدن از دست نیروهای منتقد به سیاست رهبران.
- ۲-۳- چراغ سبز نشان دادن شوروی برای باج‌گیری از آمریکا از مسئله قطعنامه.

۳- شرایط جهانی و بین‌المللی

- ۳-۱- اجماع نظام بین‌المللی برای اعمال فشار بر ایران به منظور پذیرش قطعنامه و پایان بخشیدن به جنگ.
- ۳-۲- مقابله مستقیم آمریکا با ایران (حمله به پایانه‌های نفتی، توقیف کشتی‌های تجاری، کنترل اطلاعاتی جبهه‌ها، کمک اطلاعاتی به عراق و... از اقدامات علنی آمریکا بر علیه ایران بود).

۳-۳- افزایش فشارهای بین‌المللی بر ایران در ابعاد سیاسی، اقتصادی و نظامی.

الیزابت گاملون (نماینده آمریکا در شورای امنیت) می‌گوید:

«برای اولین بار پس از شروع جنگ، شورای امنیت سازمان ملل متحد خواستار تحقیق در مورد تعیین متجاوز و پرداخت غرامت گردید که این بسیار شگفت‌انگیز است (ولایتی، ۱۳۷۶: ۲۰۹)»

سؤال:

موارد مؤثر در ناکامی عملیات فروغ جاویدان (منافقین) چه بود؟

الف) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی: توانمندی‌ها - قابلیت‌ها:

سازمان منافقین درک و شناخت مناسبی از سازمان سپاه پاسداران، قابلیت‌ها و توانایی‌هایی که در سپاه وجود دارد و جایگاه این نهاد انقلابی در میان مردم ایران پیدا نکرده بودند، علی‌رغم اینکه تلاش‌های زیادی در کسب اطلاعات در این زمینه نموده بودند اما موفقیت چندانی کسب نکرده و با محاسبات غلط خود به ناکامی ابدی خودشان کمک کردند.

ب) نقش حضور نیروهای داوطلب مردمی (بطلان تئوری فوکو):

مراجعه و حضور گسترده و پر حجم مردم داوطلب در این مقطع به سپاه پاسداران برای اعزام به جبهه به حدی بود که گنجایش و توان کافی برای سازماندهی و اعزام آن‌ها به یگان‌های عملیاتی نبود، این حضور گسترده مردم یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در رفتار کشور عراق و شخص صدام در مقطع پایان جنگ بود که محتاطانه‌تر عمل نماید.

ج) نقش واحدهای هوانیروز و نیروی هوایی در عملیات فروغ جاویدان:

هوانیروز سرافراز جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب کارنامه درخشان خود را از همان ابتدای جنگ با رشادت‌ها و دلوری‌های شهیدان شیروندی و کشوری در جبهه‌های غرب (قصرشیرین و سرپل ذهاب) به ملت شریف ایران و رهبر کبیر خود نشان دادند و در عملیات مرصاد نیز بیشترین تأثیر در انهدام و شکست لشکر منافقین ایفا نمودند.

د) ویژگی‌های شخصیتی رهبری سازمان منافقین در چگونگی ناکامی سازمان:

- ۱- فرصت طلبی و نداشتن بینش قوی نسبت به تحولات بین‌المللی.
- ۲- روحیه سازش‌کاری و مبارز نبودن شخص رجوی که در سوابق مبارزاتی خود با رژیم شاه و بعد از انقلاب نیز هیچ نقطه روشنی از شجاعت، شهامت و جسارت ندارد.
- ۳- انحصار طلبی و حذف رقبای خود که بسیاری از نفرات صدر سازمان را به روش‌های مختلف از

صحنه رقابت حذف نموده است.

۴- عجز بودن در اتخاذ تصمیم و اتخاذ ۲ استراتژی هم‌زمان (دانشکده فرماندهی و ستاد، ۱۳۸۰: ۸).

ه) تأثیرگذاری اخبار غلط بر رهبران سازمان در اتخاذ تصمیم استراتژیک و سر نوشت ساز

و) تأثیر جغرافیایی محور عملیات بر استراتژی عملیاتی سازمان مجاهدین خلق (ارتش آزادی بخش ملی) بن‌بست در استراتژی شکست در تاکتیک (همان، ۱۵):

• **مبانی استراتژیک:** عدم تناسب بین اهداف (تصرف تهران) ابزار (لشگر آزادی بخش) و شیوه (پیشروی از طریق محورهای زمینی - متکی به جاده) و ناهماهنگی بین آنها از عوامل مهم در بن‌بست استراتژی اقدام سرنوشت ساز سازمان بود .

• **اصول تاکتیکی:** رعایت کامل اصل غافلگیری علت موفقیت مرحله نفوذ تا ۱۴۵ کیلومتری از مرز به داخل کشور بود. عدم رعایت اصل تأمین و اتکاء به جاده و نداشتن طرح جایگزین علت اصلی شکست در تاکتیک حمله زمینی بود.

سؤال:

علل شکست عملیات فروغ جاویدان (منافقین) چه بود؟

- ۱- پیامدهای مثبت پذیرش قطنامه ۵۹۸ در نظام بین‌الملل؛
- ۲- برآورد غلط سازمان از توان رزمی سپاه و نیروهای مسلح ج.ا.ا (انعطاف پذیری، توانایی تطبیق سریع با شرایط، سرعت عمل، قدرت هجومی هوانیروز)؛
- ۳- فقدان استراتژی و ناهماهنگی عوامل تاکتیکی سازمان در رسیدن به تهران؛
- ۴- تطبیق تصمیم ایران با خواست نظام بین‌الملل؛
- ۵- میزان مشروعیت نظام و مقبولیت امام در میان ملت ایران؛
- ۶- توان قابل انعطاف سپاه و بسیج؛
- ۷- حمایت‌های ملت ایران از ارزش‌های اسلام و انقلاب؛
- ۸- شرایط نظام بین‌الملل؛
- ۹- عدم برآورد صحیح از اوضاع سیاسی، اجتماعی ایران و تصور حمایت مردم از آنها، با توجه به اینکه مجموع نیروهای به کار برده شده بیش از ۵۰۰۰ نفر نبودند و آنها می‌خواستند استعداد خالی تیپ‌های خالی خود را تا سقف بیش از ۵ هزار نفر از قوای الحاقی مردم پرکنند؛
- ۱۰- عدم پیش‌بینی مقاومت‌های احتمالی در مسیر و فقدان تهیه طرح برداشتن این مقاومت‌ها؛
- ۱۱- ضعف در برآورد اطلاعاتی توان هوایی و هوانیروز ج.ا.ا؛
- ۱۲- ضعف هماهنگی در پشتیبانی نیروی هوایی عراق و عدم هماهنگی مناسب میان آنها؛

- ۱۳- فقدان توان رزمی و استعداد رزمی کافی نسبت به اهداف تعیین شده (تصرف چندین شهر تا رسیدن به تهران)؛
- ۱۴- حرکت متکی به جاده آسفالته و محدود شدن به محورهای مواصلاتی و در نتیجه درگیر شدن در ترافیک حاصل از ازدحام اتومبیل مردم عادی و اینکه سازمان رزم آن‌ها صرفاً با ماهیت مکانیزه و متکی به جاده بود؛
- ۱۵- فقدان آموزش‌های لازم برخی از عناصر اعزامی از اروپا و ترس و هراس آن‌ها از جنگ و فقدان انگیزه لازم؛
- ۱۶- عدم همکاری گروه‌های مخالف نظام با توجه به درخواست عاجزانه سازمان از آن‌ها به ویژه در کردستان، در واقع سازمان در جلب همکاری گروه‌ها و اپوزیسیون ناتوان بود؛
- ۱۷- ترکیب نیروهای اصلی رزمی با اسرا و افراد اعزامی از اروپا و... برای عملیات سنگین آن‌ها که نیاز به آموزش و مهارت و مانور مشترک داشت که فقدان هماهنگی و عدم اعتقاد قوی، از نقاط ضعف عناصر سازمان و مؤثر در نتیجه عملیات بود؛
- ۱۸- مسعود رجوی ۱۲ روز پس از عملیات فروغ جاویدان در ۱۸ مرداد ۱۳۶۷ و در نشست توجیهی و جمع‌بندی در پایگاه اشرف، دلیل شکست سازمان در این عملیات را نداشتن بینش توحیدی پرسنل نظامی سازمان ارزیابی کرد (راستگو، ۱۳۸۴: ۲۴۱ و ۲۴۲).

نتیجه‌گیری

پیامدها و دستاوردها

- ۱- اعتماد به نفس و خودباوری در مقابله با هر گونه تهدیدات داخلی و خارجی با هر نوع ماهیتی.
- ۲- شکوفایی استعداد و خلاقیت در مقابله با تاکتیک‌های دشمنان به ویژه عکس‌العمل مناسب در برابر اقدامات غافلگیرانه دشمنان.
- ۳- رشد باورهای دینی و انقلابی و اطاعت از فرامین رهبری و وحدت و یکپارچگی ملت در دفاع از خاک و میهن و ناموس در مقابل دشمنان.
- ۴- رسوایی منافقین و انهدام حداکثری آن‌ها.
- ۵- حضور داوطلبانه مردم در جبهه‌ها (احساس تکلیف برای دفاع از انقلاب اسلامی و حفظ تمامیت ارضی کشور).
- ۶- رشد فضایل اخلاقی و معنوی و تقویت رابطه میان ملت و ولایت به ویژه در شرایط دشوار پایان جنگ که امام خمینی (ره) پذیرش قطعنامه را به نوشیدن جام زهر تشبیه کردند، باعث کسالت و

ناراحتی در ملت شده بود.

- ۷ - سنجش ظرفیت دفاعی مردم و تأثیر آن بر اقدامات دشمنان برای وادار نمودن آن‌ها به تأمین خواسته‌های ملت و رهبر ایران، در واقع عملیات منافقین و شکست آنان و عملیات پیروزمندانه مرصاد یک محک دیگری در توانمندی مقاومت و اعتماد به نفس و خوداتکاء بودن ملت ایران بود.
  - ۸ - حضور خود جوش نیروهای مردمی و عشایری در صحنه دفاع از خاک و کیان کشور در تمام دوران دفاع مقدس و در مقطع پایانی جنگ که احساس نیاز درک شد.
  - ۹ - تجارب نظامی بسیار مناسب به ویژه در رابطه با تاکتیک دفاعی مبتنی بر خطوط مواصلاتی و تجربیات مناسب برای عکس‌العمل مناسب در زمان غافلگیری از طرف دشمن.
  - ۱۰ - آزمون کارآمدی نظام جمهوری اسلامی تحت هر شرایط و هر زمان و در هر بحرانی.
  - ۱۱ - محک اساسی از کارآمدی سپاه پاسداران در شرایط سخت و دشوار.
  - ۱۲ - تکرار عاشورا و تجلی شهادت طلبی رزمندگان اسلام در شرایط دشوار.
  - ۱۳ - تأثیر و تحکیم روابط اجتماعی و روح برادری.
  - ۱۴ - اثبات مظلومیت ایران در جهان.
  - ۱۵ - تثبیت اقتدار جمهوری اسلامی ایران بعد از پذیرش قطعنامه و پایداری ملت و رهبر ایران اسلامی.
  - ۱۶ - تضمین استقلال کشور.
  - ۱۷ - تولد استراتژی نوین دفاعی به طور کلی در دفاع مقدس و به طور خاص در عملیات مرصاد که می‌تواند یکی از مصداق‌های جنگ آینده باشد.
  - ۱۸ - ایجاد الگوی مبارزه با قدرت‌های بزرگ برای جهانیان و مبارزان مسلمان و آزادی خواهان و عدالت خواهان در سراسر جهان.
- امام خمینی: «منافقین از کفار بد ترند».

منابع

- ۱ - قرآن مجید.
- ۲ - رستمی، محمود (۱۳۸۶)، فرهنگ واژه‌های نظامی، تهران، انتشارات ایران سبز.
- ۳ - گرزین، ناصر (۱۳۸۷)، اصول جنگ و توان رزمی، تهران، ستاد مشترک سپاه، معاونت آموزش و نیروی انسانی، مرکز برنامه ریزی و تألیف کتاب‌های درسی.

- ۴- مرکز فناوری آموزشی نرسا، اصول جنگ وتوان رزمی، تهران، ۱۳۸۱.
- ۵- نیلفروشان، عباس، جزوه درسی دانشکده فرماندهی و ستاد، تهران، ۱۳۹۱.
- ۶- شبانی، محمدرضا، بررسی شکست سازمان مجاهدین خلق در عملیات فروغ جاویدان، پایان نامه دانشجویی دافوس سپاه، تهران، ۱۳۷۹.
- ۷- ولایتی، علی اکبر (۱۳۷۶)، تاریخ سیاسی جنگ تحمیلی عراق علیه ج.ا.ا، تهران، دفتر نشر اسلامی.
- ۸- ریاحی، ابوالفضل، تفرشی، جمشید، اعترافات ودست نوشته‌ها، بولتن مرصاد، حفاظت اطلاعات قرارگاه نجف، اردیبهشت ۱۳۶۸.
- ۹- درودیان، محمد (۱۳۷۹)، پایان جنگ، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
- ۱۰- دانشکده فرماندهی و ستاد نزاجا، عملیات مرصاد، تهران، ۱۳۷۷.
- ۱۱- دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه (۱۳۸۰)، عوامل مؤثر بر شکست مجاهدین خلق در عملیات فروغ جاویدان، تهران، دافوس.
- ۱۲- دانشگاه امام حسین (ع) نمایندگی ولی فقیه، اندیشه دانشجو شماره ۵۶، تهران، ۱۳۸۳.
- ۱۳- دانشگاه امام حسین (ع) معاونت آموزش، هنر جنگ، تهران، ۱۳۸۲.
- ۱۴- درودیان، محمد (۱۳۷۸)، پایان جنگ، سیری در جنگ ایران و عراق، تهران ستاد مشترک سپاه، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
- ۱۵- سازمان مجاهدین خلق، مجموعه نشریه راه مجاهد، انتشارات سازمان، ارگان سازمان، ۱۳۶۷.
- ۱۶- سامرایی، وفیق (سرلشکر عراقی) (۱۳۷۷)، ویرانی دروازه‌های شرق، ترجمه عدنان قارونی، تهران، مرکز فرهنگی سپاه.
- ۱۷- یزدان فام، محمود (۱۳۷۶)، «تأثیر نظام بین الملل در پذیرش قطعنامه ۵۹۸» در انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی و نظام بین الملل، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۱۸- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نگین ایران، فصلنامه مطالعاتی جنگ ایران و عراق، تهران، شماره ۱۷، تابستان ۱۳۸۵.
- ۱۹- جعفریان، رسول (۱۳۶۷)، مروری برزمینه‌های فکری النقاط جدید، قم، انتشارات فلق.
- ۲۰- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نگین ایران، فصلنامه مطالعاتی جنگ ایران و عراق، تهران، شماره ۳، زمستان ۱۳۸۱.
- ۲۱- راستگو، علی اکبر (۱۳۸۴)، مجاهدین خلق در آینه تاریخ، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- ۲۲- برزگر، علیرضا (۱۳۷۹)، روزشمار جنگ تحمیلی عراق با جمهوری اسلامی ایران، تهران، نشر سروش.
- ۲۳- سایت اینترنتی جامع دفاع مقدس، تشریح جزئیات عملیات مرصاد، ۱۳۸۹/۵/۴.

**An Analysis of the reasons of Attack and defeat of
Mojahedin-e Khalq in Foroogh-e Javidan operation
and Mersad operation’s achievements**

G.H. Hasani, F. Safari

Abstract

The acceptance of the resolution 598 by Iran, on the one side, put Iraq in a severe political and military stalemate and ruined large conspiracies which had been provided by the western arrogant powers against the Islamic Revolution, and, on the other side, imposed a severe shock to the so-called oppositions. Meanwhile, the Mojahedin-e Khalq organization (MKO), which was the only group whose dignity and existence was depended on this war, suffered the most harm from the acceptance of the resolution 598 by Iran. So, to get out of this stalemate, they conducted an operation called “Foroogh-e Javidan”, in collaboration with Iraq which was designed by themselves. They imposed a fast and unembellished attack in the depth of Iran territory with Brazilian Tigris tanks (with rubber wheels and a speed of about 120 kilometers per hour). They wanted to occupy some Iranian cities such as Kermanshah, Hamedan, Ghazvin, and finally Tehran. By means of utilizing 13 combat troops, they tended to occupy major centers and take the control of Iran. According to the timing of the project, MKO was supposed to enter Kerend on Mordad 3rd at 6 p.m., Islamabad at 8 p.m., and Kermanshah at 10 p.m. and announce their government there. Although they managed to arrive to Kerend and Islamabad at their assigned hours, on the way to Kermanshah-Islamabad near Hassanabad and Chaharzebar, they were prevented from advancing. In this operation, 25 combat troops from the MKO, each of which contained about 5000 combatants, could enter the Iran territory. This study aims at investigating the MKO’s decisions for attacking Iran and the reasons for their failure in “Foroogh-e Javidan” operation as well as the achievements in Mesad operation. The data gathering was by library documentation and the analysis procedure was analytical-prescriptive. It is highly hoped that the results of the current survey would be beneficial for academic institutions and military training centers in the Islamic Republic of Iran.

Keywords: the Mojahedin-e Khalq Organization (MKO), “Foroogh-e Javidan” operation, Mesad operation.